

Дмитро Корбяк
(Львів)

ЛЬВІВСЬКИЙ СОБОР 1891 РОКУ: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ

У статті розглянуто підготовку, перебіг та результати Львівського собору 1891 року. Визначено основні дискусійні питання та здійснено аналіз їх вирішення. Особливий акцент зроблено на значенні польських сил в основних етапах проведення собору та затвердженні соборних рішень. Охарактеризовано місце церковних ієрархів у цій події та їх взаємодію з духовенством митрополії.

Ключові слова: Греко-католицька церква, собор, Сильвестр Сембратович, celibат, єпархіальний синод.

Львівський собор Греко-католицької церкви 1891 р. займає особливе місце у церковному і суспільно-політичному житті Галичини кінця XIX – початку XX ст. Релігійно-обрядове значення цієї події визначається давністю проведення подібного духовного зібрання та появою за цей час значної кількості відповідних питань, що потребували свого вирішення¹. З іншого боку, події кінця XIX ст. суттєво змінили позицію греко-католицького духовенства у суспільно-політичному житті Галичини. «Святоюрська» верхівка в умовах зростання впливу представників світської інтелігенції та політичних партій була змушена шукати нові рішення для збереження провідної ролі у громадсько-політичних відносинах. Очевидно, переслідуючи саме цю мету, у 1880-х – на початку 1890-х рр. галицький митрополит Сильвестр Сембратович (1885-1898) поступово зближується з народовцями, відмовляючись водночас від підтримки русофільських поглядів². Таке зближення було увінчане польсько-українсько-австрійським порозумінням (т. зв. «новою ерою»), що було проголошене 25 листопада 1890 р. послом Юліаном Романчуком на засіданні Галицького сейму. Офіційна підтримка митрополитом політики «нової ери» знаменувала протегування ним основних політичних постулатів народовської партії³. Крім цього, кінець XIX ст. характеризується численними заходами польських політиків, спрямованих на встановлення контролю над Греко-католицькою церквою в Галичині. Яскравою ілюстрацією цього було вигідне для поляків подання до Ватикану і Відня інформації про т.зв. «холмську трагедію» та перехід уніатського священика Івана Наумовича з парафією с. Гнилицьки Збараського повіту до православного обряду, переслідування польських інтересів у процесі реформування Василянського чину, спроби ліквідації греко-католицької духовної семінарії у Відні тощо. Такий церковно-політичний контекст проведення собору у Львові був причиною напруженої атмосфери у ході цього зібрання. Тому метою даної роботи є характеристика суперечливих моментів, встановлення мотивів сторін конфліктів та аналіз вирішення дискусійних питань собору.

Проблема Львівського собору Греко-католицької церкви 1891 р. недостатньо вивчена в історіографії. Серед загальних церковних студій, що містять не лише зазначення самого факту проведення цього духовного зібрання, але й побіжно розглядають питання підготовки, організації та перебігу, наслідків собору, варто виокремити дослідження о. Атанасія Великого⁴ та о. Софрона Мудрого⁵. Всебічний огляд питань, пов'язаних із Львівським собором 1891 р., здійснено у магістерській роботі Ірини Антоняк⁶. У деяких роботах розглядається одна з проблем собору. Зокрема, стаття Юрія Герича⁷ присвячена дискусії навколо питання celibату.

Джерельну базу дослідження становлять опубліковані постанови собору та додаток до них⁸, матеріали українських («Руський Сіон»⁹, «Діло»¹⁰, «Галицкая Русь»¹¹) та польських («Gazeta Narodowa»¹², «Kurjer Lwowski»¹³) періодичних видань, архівні документи Центрального державного історичного архіву України у Львові¹⁴ та Державного архіву в Перемишлі¹⁵; а також спогади учасників зібрання, вміщені у роботах о. Олександра Стефановича¹⁶, о. Платона Мартинюка¹⁷, Василя Ваврика¹⁸ та о. Северина Матковського¹⁹.

Проведення Львівського собору Греко-католицької церкви 1891 р. було зумовлене як церковними, так і політичними причинами. Необхідність організації такого духовного зібрання пояснюється більш ніж 170-літньою давністю скликання попереднього уніатського провінційного зібрання. Ідея скликання собору зародилася ще у 60-х рр. XIX ст. у середовищі т.зв. священників-обрядовців, які виступали за очищення греко-католицького обряду від латинських і православних елементів²⁰. Крім цього, парадигмальне духовенство хвилювала низка питань, що потребували вирішення: справа патронату, проблема «душехватства» з боку римо-католицького кліру, відносини між парохами і сотрудниками тощо²¹. Сприятливі умови для проведення провінційного собору визріли у середині 80-х рр. XIX ст. У зв'язку із загостренням відносин між об'єднаною Німеччиною та Російською імперією²², зросло зацікавлення цісарського уряду до «українського» питання, де особливе місце належало Греко-католицькій церкві. Разом з тим, проведення собору уможливило утворення у 1885 р. Станіславівської єпархії та, відповідно, наявність третього духовного ієрарха, необхідного для такого зібрання²³.

Підготовчі заходи з організації Львівського собору розпочалися ще у 1888 р. Саме тоді українські духовні ієрархи відвідали Рим з нагоди ювілею священства папи Лева XIII. У той час митрополит С. Сембратович ініціював обговорення справи провінційного зібрання. Очільник Апостольської столиці та Конгрегація поширення віри 2 травня 1888 р. офіційно схвалили проведення собору Греко-католицької церкви у Галичині²⁴. Згодом розпочалися переговори у даній справі між Ватиканом, цісарським урядом, польською стороною та греко-католицькими ієрархами²⁵. Особливо сильним при цьому був вплив поляків, які прагнули через скликання собору реалізувати власні інтереси²⁶. Галицький

намісник Казимир Бадені 26 липня 1888 р. уклав звіт міністрові віросповідань та освіти Паулю Гаучу, де вказав на прагнення уніатських очільників провести провінційний собор та сповіщав про основні засади його організації, що були визначені галицьким митрополитом та єпископами²⁷. С. Сембратович 5 грудня 1888 р. у Львові підписав «Лист галицько-руської митрополічної провінції до Апостольського Престолу з проханням про дозвіл скликати і відбути собор». У цьому документі глава Греко-католицької церкви повідомив про зміну політичної ситуації після останнього Замоїського собору 1720 р., що вплинула на релігійне становище, а також про необхідність вирішення низки обрядових питань²⁸. Упродовж липня-серпня 1889 р. активно опрацьовувались матеріали майбутнього собору²⁹. У серпні цього ж року вже навіть був складений текст архієрейських послань з повідомленням про організацію цієї події³⁰. Однак польську сторону не задовольняли окремі етапи підготовки запланованого на листопад 1889 р. духовного зібрання. Так, К. Бадені виступив проти попереднього обговорення соборних питань на деканальних соборчиках, вбачаючи у цьому інструмент політичної агітації перед сеймовими і парламентськими виборами. Альтернативний варіант вирішення цієї проблеми, відповідно до якого деканальні соборчики змінювались підготовчими зборами духовенства, також не був прийнятий намісником Галичини. Врешті-решт, останньому вдалося домогтися підготовки предметів обговорення на соборі лише митрополитом та єпископами без участі у цьому процесі представників парафіяльного духовенства і світських осіб³¹. Ініціативи запровадження загального цеїлбату для уніатського кліру, головування на зібранні папського делегата, довічного замовчування соборних подій тощо також виходили з польського середовища³². З огляду на вплив поляків у Ватикані та Відні, 12 серпня 1889 р. від Апостольського престолу було вислано інструкцію проведення собору, де прогнозувалась можливість певних «труднощів і непорозумінь» на зібраннях³³. Така позиція польських політичних кіл була яскравим свідченням їхнього прагнення використати духовне зібрання у власних інтересах. Запланований на листопад 1889 р. Львівський собор відбувся лише у вересні-жовтні 1891 р.

Окрім вказаних вище причин, однією з об'єктивних підстав для перенесення соборного зібрання була смерть 22 грудня 1890 р. перемишльського єпископа Івана Ступницького (1871-1890), місце якого зайняв Юліан Пелеш (у 1885-1891 рр. був єпископом у Станіславі, у 1891-1896 рр. очолював Перемишльське єпископство). Станіславівським єпископом було іменовано Юліана Куїловського (1891-1899).

Перш ніж перейти до розгляду подій на соборі, варто проаналізувати погляди та інтереси представників тогочасних суспільно-політичних течій Галичини. Провідну роль у житті галицьких українців 1890-х рр. відігравали народовці та русофіли. Уявлення представників цих напрямів про соборні питання дають змогу простежити ставлення політичних кіл до Греко-католицької церкви та її проблеми.

Своє бачення програми майбутнього собору народовці, які стояли на засадах національної окремішності українського народу у складі двох держав³⁴, окреслювали на шпальтах свого друкованого органу «Діло». Даній проблемі редактори згаданого видання присвятили три цикли статей: «В справі руського провінційного синоду церковного»³⁵, «З нагоди будучого синоду провінційного»³⁶ та «Русько-католицький синод у Львові»³⁷. Статті містили інформацію про підготовку проведення собору, про сподівання народовців, про перебіг та наслідки зібрання. Уявлення представників народовського напрямку про програму майбутнього соборного зібрання відповідало їхнім політичним поглядам. Вони пропонували зміни терміну «греко-католицький» на «русько-католицький», впорядкування виборів українських духовних ієрархів, відповідного представництва Церкви українців у Ватикані. Таким чином, їх програма базувалася на створенні національної Церкви.

Ставлення русофілів до проведення собору, які на той час поступилися провідними позиціями у суспільно-політичному житті Галичини народовцям та виступали проти полонізаційних процесів, було настороженим. Вони, небезпідставно вважаючи, що основним завданням собору буде зрівняння греко- та римо-католицького обрядів через запровадження целібату для уніатського духовенства, вбачали у цій події політичний підтекст³⁸. Представники русофільської партії свою програму вимог для зібрання викладали на сторінках газети «Галицкая Русь» у двох циклах статей: «Матеріали для учасників провінційного синода»³⁹ та «Чого требуем від синода?»⁴⁰. Оскільки опорою галицького русофільства було греко-католицьке духовенство, програма представників цього напрямку зводилася до вирішення повсякденних проблем парафіяльних священників. Тому основною вимогою русофілів було очищення греко-католицького обряду від латинських елементів.

Окрім українських політичних течій, питання собору не могло бути проігнорованим польською стороною. Зважаючи на тогочасну політичну ситуацію в Галичині, у якій поляки прагнули взяти під свій контроль усі сфери життя населення, позиція польських політиків стосовно соборного зібрання була передбачуваною. Вони намагалися показати незрілість греко-католицького духовенства і його неспроможність співпрацювати з Ватиканом⁴¹.

Проект соборних постанов був ухвалений у Ватикані 4 липня 1891 р. префектом Конгрегації поширення віри для східних обрядів кардиналом Джованні Сімеоні, а вже 27 липня цього ж року галицький митрополит С. Сембратович видав послання до духовенства та вірних. Цей документ містив інформацію про попередні соборні зібрання, про необхідність проведення собору та сприятливі умови для цього у даний період⁴², про узгодження основних питань організації цієї події з папськими представниками⁴³.

Згадане послання митрополита також визначало порядок проведення собору. Відповідно до нього передбачалася організація напередодні відкриття соборного зібрання підготовчого засідання з метою визначення основних питань, які мали б обго-

ворюватися, та вибору т.зв. офіціалів (урядників), функції яких були чітко визначені⁴⁴. Апарат урядників складався із соборних суддів⁴⁵, промоторів (приспівників)⁴⁶, секретарів⁴⁷, нотарів⁴⁸, церемоніала⁴⁹, богословів та каноніків⁵⁰. Крім інструкції для соборних офіціалів, лист С. Сембратовича відповідними декретами регламентував поведінку учасників собору⁵¹.

Митрополічне послання визначало склад учасників собору. Члени зібрання не обиралися, а запрошувалися⁵² (фактично, призначалися під контролем «святоюрської» верхівки). До участі у соборі були залучені представники вищої греко-католицької ієрархії⁵³, крилошани митрополічої та єпархіальних капітул⁵⁴, протоігумен та ігумени монастирів ЧСВВ⁵⁵, професори теології⁵⁶, ректори духовних семінарій і директор Львівської академічної гімназії⁵⁷, декани та управителі деканатів⁵⁸ і ті, хто «особливими листами запрошення від нас (митрополита та єпископів – Д.К.) одержав»⁵⁹. Папським делегатом на соборі був титулярний архієпископ Ларисси, префект архівів Ватикану, член Конгрегації пропаганди віри кардинал Августин Чяска. Право вирішального голосу належало лише митрополитові та єпископам, решта членів зібрання мали дорадчий голос⁶⁰.

Обговорення питань та прийняття рішень мало відбуватися за наступною схемою: винесення питань на загальні зібрання, у яких брали участь усі члени собору; детальний розгляд питань на нарадах спеціальних комісій (секцій); прийняття рішень на загальних засіданнях. Митрополічне послання передбачало створення трьох соборних комісій, де б відбувалася основна робота⁶¹. Так, під час проведення собору функціонувало три спеціальні секції: обрядова⁶², дисциплінарна⁶³ та наукова⁶⁴.

У кінці серпня 1891 р. духовними ієрархами Галицької митрополії було видано ще низку документів з метою організації майбутнього провінційного собору. Митрополит С. Сембратович 25 серпня надіслав єпископським ординаріатам примірники програми соборного зібрання та дописи, у яких розпоряджався скласти поіменні списки учасників собору від єпархій⁶⁵. У свою чергу, перемишльський та станіславівський єпископи видали пастирські листи, у яких інформували єпархіальний клір та вірних про проведення собору, повідомляли про архієрейське послання від 27 липня та, відповідно до інструкцій митрополита, залучали до участі у соборному зібранні духовних осіб своїх єпархій⁶⁶. У соборному зібранні, що тривало з 24 вересня до 8 жовтня 1891 р., взяло участь 168 осіб із 250 запрошених⁶⁷.

На Львівському соборі питання *целібату*, яке було предметом дискусій упродовж багатьох століть⁶⁸, було найбільш складним і суперечливим. Спроба запровадження загального безшлюбності для греко-католицьких священників та кандидатів на них розцінювалася галицькою громадськістю як один з інструментів латинізації русинів та як одна з головних причин проведення соборного зібрання⁶⁹. Основним каталізатором введення целібату була позиція на соборі галицького митрополита і папського делегата. С. Сембратович по-

ширював ідею загального безшлюбного стану духовенства ще з середини 80-х рр. XIX ст. У заснованому ним 1870 р. релігійному часопису «Руський Сіон» він розміщував статті та повідомлення, присвячені священникові (обов'язковому) і добровільному (бажаному для усіх) безженству⁷⁰. Однак підготовка до офіційного запровадження загального целібату для греко-католицького кліру відбувалася поза межами Галицької митрополії: ініціатива цього процесу виходила з польського середовища, основні підготовчі заходи проводилися у Відні, а їх результати передавалися до Риму⁷¹.

Неможливість одномоментного введення безшлюбності була очевидною і для польських політичних та релігійних сил, і для віденської нунціатури, і для римської курії. Тому було вирішено внести у проекти соборних рішень нечіткі пункти⁷², виконання яких у майбутньому сприяло би поширенню загального целібату. Попередній варіант постанови про семінарії підносив статус celibatів над одруженими священниками⁷³, рекомендував ректорам духовних навчальних закладів заохочувати «питомців» не заручатися та не одружуватися у період здобування освіти⁷⁴. Метою такого рішення було обмеження впливу одружених духовних та закладання семінарій нового типу, які б виховували кандидатів на священників з усвідомленням необхідності безшлюбного стану. Не дивно, що соборне духовенство не сприйняло такого нововведення. Спротив греко-католицького кліру запровадженню безшлюбності у публічних обговореннях обґрунтовувався численними аргументами ідеологічного характеру⁷⁵, хоча, насправді, така позиція визначалася тривалою традицією та реаліями душпастирського життя. Право на одруження розцінювалось уніатським духовенством як чи не єдина можливість прожити якщо не заможнo, то принаймні в рамках більш-менш нормального забезпечення⁷⁶. Священники виразили своє незадоволення у протесті, укладеному парохом с. Залісся о. Іваном Негребецьким, який підписало близько 80 отців, і 27 вересня депутація у складі чотирьох духовних (о. Й. Заячківський, о. І. Кобринський, о. А. Гриневський та о. М. Роздільський) передала документ митрополитові. У цій петиції (до речі, про неї С. Сембратович не повідомив єпископів) йшлося про можливість ліквідації Греко-католицької церкви у зв'язку із затвердженням подібних рішень, а також про одруження священників східного обряду як офіційно задокументоване право⁷⁷.

Проблема целібату була основним предметом дискусій упродовж усього собору. Вона спочатку обговорювалася на засіданнях наукової комісії, однак 30 вересня розгляд цього питання було передано у компетенцію членів обрядової секції, у зв'язку з гостротою суперечностей навколо даної справи. Більшість духовенства на засіданні виступила проти запропонованого проекту постанови. Після завершення обговорень доповів голова обрядової комісії перемишльський єпископ Ю. Пелеш, який зазначив, що не має наміру запроваджувати безшлюбність⁷⁸.

Подальше обговорення питання безшлюбності було заплановано на засідання 3 жовтня. З позицією проти целібату мали

виступити о. Йосиф Левицький, о. Євстахій Мерунович, о. Омелян Огоновський та о. Василь Чернецький. Проте дискусія з даної проблеми цього дня велася лише у кулуарах. Учасники собору вирішили врегулювати справу з А. Чяскою. З цією метою до останнього було вислано депутацію у складі о. В. Чернецького, о. І. Негребецького, о. Йосифа Крушинського та о. Теофіла Сембратовича. У ході розмови зі священниками папський делегат зазначив, що в Римі йому не було надано жодних вказівок стосовно запровадження безшлюбності для греко-католицького духовенства. З його слів стало зрозуміло, що така ініціатива виходить з Відня, а саме від польських політичних сил. А. Чяска був здивований позицією кліру, оскільки вважав, що саме уніатські священники були ініціаторами запровадження безшлюбності. Архієпископ говорив про свою підтримку відповідної постанови і вказував, що йдеться лише про прийняття слів святого апостола Павла: «жонатий піклується про світських, як угодити дружині». У відповідь представники депутації вказували, що одруження є канонічним правом Східної церкви, яке неодноразово підтверджувалося папами римськими. Крім того, соборні отці зазначали, що згадані вище слова зі Святого Письма є лише порадою, а не обов'язком. Після того, як папський делегат продовжував активно наполягати на прийнятті вказаного вислову, священники заявили про готовність передчасно залишити собор⁷⁹.

Розмова з А. Чяскою дала підстави соборному духовенству оцінювати позицію митрополита щодо питання безженства як нав'язану польською стороною. Тому опозиція до останнього серед кліру зростала. У такій ситуації С. Сембратович вирішив залагодити конфлікт перш за все зі священниками своєї архієпархії. Він зустрівся з кількома отцями 4 жовтня під час обіду. У ході розмови греко-католицький ієрарх заявив, що не хоче запроваджувати загальний цілібат, а також просив не допустити передчасне завершення собору⁸⁰. Тоді ж, на третьому загальному засіданні, Ісидор Шараневич від імені Ставропігійського братства вручив папському делегатові листа з протестом проти запровадження цілібату⁸¹. Того ж дня власний проект постанови про безшлюбність запропонував віце-ректор Львівської духовної семінарії о. Йосиф Мельницький. Згідно з цією ініціативою, безшлюбний стан духовних вважався кращим і бажаним, але, якщо семінаристи відчували, що цілібат буде для них «небезпечним чи навіть шкідливим», їм пропонувалось одружуватись. Таким чином, за вихованцями семінарії залишалось право на шлюб⁸². Цей проект постанови був узгоджений з перемишльським єпископом Ю. Пелешом, який вніс незначні поправки. В остаточному тексті варіанту постанови безшлюбний стан духовенства вважався кращим, ніж одружений, однак наголошувалось на пораді цілібату у Святому Письмі, а не на його необхідності для священників⁸³. Депутація отців у складі о. В. Чернецького, о. І. Негребецького та о. Михайла Матковського передала даний проект А. Чясці. Папський делегат наполягав на запровадженні цілібату, аргумен-

туючи це несприйняттям латинниками одружених духовних як справжніх католиків. Однак священики продовжували стояти на своєму. У відповідь кардинал звернувся до них в образливій формі⁸⁴. У такій ситуації Ю. Пелеш порадив соборним духовним звернутися до митрополита. Гостра дискусія між С. Сембратовичем і священиками позитивного результату не дала⁸⁵.

Питання celibату розглядалося наступного дня, 5 жовтня. На цьому засіданні був відсутній Ю. Пелеш⁸⁶. С. Сембратович виступив з промовою, у якій вказав мету своїх дій та позиції: збільшення кількості неодруженого греко-католицького духовенства, а не запровадження загального celibату. Під час виступу митрополит засудив учасників депутацій до папського делегата, назвавши їх бунтівниками, а окремим з них навіть погрожував суспензією⁸⁷. З гострою критикою слів ієрарха виступили отці І. Негребецький та Й. Крушинський⁸⁸. Після завершення засідання духовенство працювало над редакцією постанови. Було спроектовано два рішення стосовно celibату. Перше з них було видозміною варіанту о. Й. Мельницького. На початку ухвали вносилися згадані вище слова апостола Павла, а далі містилося доведення канонічного права греко-католицьких священиків на одруження⁸⁹. Інша постанова була укладена отцями Іваном Копистянським та Т. Сембратовичем. Дане рішення також включало слова апостола Павла і визнавало перевагу неодружених духовних над одруженими. Тут за семінаристами залишалося право вибору щодо шлюбу. Постанова закінчувалась словами апостола Павла: «краще одружитися, ніж разжизатися»⁹⁰.

Остаточне рішення стосовно celibату було прийняте 6 жовтня на загальному засіданні. Учасники наради розглядали два проекти постанови: запропоновану С. Сембратовичем та змінену священиками⁹¹. Спочатку виступив о. Й. Левицький, який не схвалював запровадження безшлюбності і звернув увагу на значну перевагу одружених священиків серед греко-католицького духовенства⁹². Згодом слово взяв професор о. О. Огоновський, який, прогнозуючи перспективу затвердження варіанту ухвали митрополита, вказав на можливість поділу семінаристів на дві групи з наступною перевагою celibсів у наданні чинів та обсадженні парафій⁹³. Далі з доповіддю виступив І. Шараневич. Він також висловився проти запровадження celibату, наголошуючи на необхідності збереження традиції обрання священничого сану у греко-католицьких родинах з покоління в покоління⁹⁴. На захист вільного вибору семінаристів стосовно шлюбу виступив о. Миколай Малиняк⁹⁵. Збереження права на одруження уніатського кліру підтримав професор о. Йосиф Черлюнчакевич, який в минулому активно відстоював запровадження безшлюбності⁹⁶. Щоправда, було кілька священиків, які підтримували запровадження celibату⁹⁷. Проте більшість учасників собору виступила проти проекту ухвали, запропонованого С. Сембратовичем. Тоді митрополит поставив на голосування варіант постанови отців І. Копистянського та Т. Сембратовича, який, очевидно, був узго-

джений з Ю. Пелешом. Єпископи з більшістю духовенства схвалили цей проект, однак С. Сембратович не дав остаточної згоди на затвердження даного рішення. Тому учасники собору побоювалися його зміни на урочистому засіданні. Незважаючи на прочитання 8 жовтня апробованої духовенством постанови стосовно цelibату⁹⁸, в опублікованих у 1896 р. ухвалах собору згадане рішення все-таки було змінено.

Різномірність поглядів у середовищі монахів-василіан, парафіяльного духовенства та греко-католицьких ієрархів, галицьких політиків у кінці XIX ст. стосовно *реформи ЧСВВ* (1882-1904) сприяла розгортанню дискусії на відповідну тему під час проведення Львівського собору. Реформування Василянського чину було доручено єзуїтам⁹⁹. Щоправда, на початку 1880-х рр. пропонувалося два варіанти реорганізації василіан. Перший проект був сформульований галицьким митрополитом Йосифом Сембратовичем (1870-1882). Він передбачав створення інших та оновлення діючих новіціатів самими представниками ЧСВВ та підпорядкування монастирів уніатським ієрархам¹⁰. Протоігумен Галицької провінції Чину о. Климентій Сарницький (1878-1909) запропонував інший варіант реформи. На його думку, ефективна реорганізація Василянського чину була можливою лише за допомогою представників інших орденів: воскресенців або єзуїтів¹⁰¹. Саме проект протоігумена було затверджено на нараді у галицького намісника графа Альфреда Потоцького (1817-1889), що відбулася 29 квітня 1882 р. у Львові¹⁰². Початок реформи викликав хвилю протестів василіан та парафіяльних священиків, а Й. Сембратович під тиском державної влади та римської курії був змушений піти у відставку з митрополичого престолу. На його місце було призначено С. Сембратовича, який ще у статусі адміністратора митрополії (1882-1885), зайняв протилежну до Й. Сембратовича позицію. Він рішуче протиставляв себе критикам реформи і демонстрував свою підтримку єзуїтам¹⁰³.

Здійснення перетворень ЧСВВ єзуїтами було засуджено більшістю духовенства Львівського собору. Священики вважали більш необхідним не стільки реорганізацію статусу новіціатів, скільки реформування статусу старших монахів. Уніатський клір вимагав передати керівництво проведенням перебудови Чину греко-католицьким ієрархам. Дізнавшись про дискусію навколо василіанської реформи, митрополит С. Сембратович заборонив обговорення цієї проблеми¹⁰⁴. Згідно зі сорбними рішеннями, оновлення ЧСВВ єзуїтами цілком схвалювалася¹⁰⁵. Позитивні наслідки реорганізації василіан засвідчують правильність позиції С. Сембратовича.

Визначення *статусу та повноважень ієрархів Уніатської церкви* було не менш дискусійним питанням Львівського собору, оскільки з часу утворення греко-католицизму їх права поступово обмежувались¹⁰⁶. Так, о. Олексій Торонський запропонував звернутися до папи римського з проханням надати галицькому митрополитові статусу патріарха, що дало би змогу самостійно

затверджувати єпископів¹⁰⁷. Цікаво, що питання про створення Галицького патріархату піднімалося у Ватикані ще у другій половині 80-х рр. XIX ст.¹⁰⁸. У свою чергу, о. О. Стефанович вимагав гідного представництва греко-католиків у Римі¹⁰⁹. Крім цього, соборне духовенство виступило за скасування постанови Замоїського собору «Про єпископів», згідно з якою очолити єпархію міг лише вихованець монастиря ЧСВВ: «синод ... вирішив постановити, щоби в майбутньому ніхто, хіба отримав би дозвіл Святого Престолоу, не міг бути Єпископом, котрий не зложив ісповідання монашого. Ніхто же не може зложити таке ісповідання, хто перед тим не відбув у стінах монастирських рік іспитання монашого і шість тижнів після установ і звичаїв чина св. Василя Великого»¹¹⁰. Власне, тільки остання вимога була узаконена соборними ухвалами¹¹¹. Стосовно інших пропозицій священників з питань статусу та повноважень греко-католицьких ієрархів А. Чяска виставлює чітку позицію: подібні рішення не можуть прийматися на провінційному соборі¹¹².

Спроба внесення до *руського календаря чотирнадцяти латинських свят*, а також внесення до списку святих Греко-католицької церкви Ігнатія Лойола¹¹³, Педро Арбуеса¹¹⁴ і Томаса Торквемаду¹¹⁵ була ще однією точкою суперечностей поглядів учасників Львівського собору¹¹⁶. Вже на початку соборного зібрання поширилися чутки про можливість скасування руських свят¹¹⁷. Більша частина уніатського духовенства виступила проти затвердження даної постанови. Священники аргументували свій спротив такому нововведенню можливістю заміни руських ікон на латинські, а греко-католицький календар – на римо-католицький, а також на науковому рівні доводили окремішність обох обрядів¹¹⁸. Протилежну позицію знову ж таки зайняв С. Сембратович. Митрополит пояснював доцільність прийняття згаданої пропозиції попереднім внесенням до греко-католицького календаря кількох латинських свят. У процесі дискусії навколо цього питання мали місце навіть скарги духовенства на С. Сембратовича до соборного суду. Зокрема, у такий спосіб на дії митрополита нарікав о. Ілля Мардарович¹¹⁹. Незважаючи на тиск церковного ієрарха на отців, постанова про внесення латинських свят до руського календаря та поповнення списку святих Греко-католицької церкви латинськими праведниками була відхилена¹²⁰.

Греко-католицький обряд містить елементи як православної, так і католицької традиції богослужіння, що уможливлює певні впливи кожної з них на уніатський клір. Інтенсивність та напрямки таких впливів часто мали політичний характер. У 80-90-ті рр. XIX ст. у Галичині були поширені переходи духовенства та цілих парафій з одного обряду до іншого. Зміни обрядової приналежності були двох напрямів: з греко-католицизму до православ'я¹²¹ та з греко-католицизму до латинства¹²². З одного боку, православні впливи давали підстави ставитися до уніатських священників як до прихильників Російської імперії та схизматиків. З іншого боку, поширення католицьких елементів дозволяло говорити про поло-

нізацію та латинізацію греко-католицьких отців. Тому для соборного духовенства важливо було врегулювати питання *чистоти обряду та релігійного індивідуалізму* (толерантності до релігії). На Львівському соборі священники ставили перед собою мету зберегти окремішність уніатства. Тому вони вимагали заборонити перехід парафій з греко-католицького до будь-якого іншого обряду¹²³.

Рішення, прийняті на Львівському соборі, були передані до Риму, де у 1895 р. затверджені Конгрегацією поширення віри і папою римським Левом XIII, а через рік опубліковані¹²⁴. Постанови собору регулювали питання догматичного, обрядового, організаційного та суспільно-політичного характеру. Соборні ухвали мали бути затверджені на єпархіальних синодах. Проведення таких зібрань в усіх трьох греко-католицьких дієцезіях Галицької митрополії було заплановано на 28-30 вересня 1897 р.¹²⁵. Проте в силу тих чи інших обставин єпархіальні синоди відбулися неодноразово: у Станіславові – 28-30 вересня 1897 р.¹²⁶; у Львові – 7-9 грудня 1897 р.¹²⁷; у Перемишлі – 1-3 листопада 1898 р.¹²⁸. Проведення синодальних зібрань було подібним до організації собору. Після зачитування соборних постанов на засіданнях синоду духовенству надавалося право вносити власні поправки та пропозиції. Священники перемишльської єпархії, скориставшись цим правом, консолідовано виступили зі своїми ініціативами у справах дяків, парафіяльного духовенства, шкільництва тощо¹²⁹. Місцеві духовні «в мирі і спокої виміняли свої думки між собою, висказали Преосвященному свої бажання і розійшлися так між собою, як і з своїм Єпископом Константином (Чеховичем – Д.К.) в найбільшій любові та гармонії і з піднесеним почуттям повернули...»¹³⁰. Проте далеко не весь клір митрополії зумів використати можливість внести поправки до ухвал собору на єпархіальних синодах. На синодальному зібранні у Львові до розгляду пропозицій духовенства справа до цього навіть не дійшла через втрату значного часу на зачитування соборних постанов та важкий стан здоров'я митрополита, хоча «багато справ були вельми пекучі і клір покладав всяку надію, що вони будуть обговорені та розпочнуться бодай вступні праці до їх полагодження»¹³¹. Запрошене на місцевий синод духовенство Станіславівської єпархії не було ознайомлене з прийнятими на соборі 1891 р. рішеннями і не могло простежити поправок, зроблених у Римі, а тому прийняло затверджені Апостольським престолом соборні ухвали¹³². Отже, греко-католицькі ієрархи намагалися уникнути опозиції парафіяльного кліру апробованим римською курією постановам Львівського собору, однак запобігти протестам духовенства їм не вдалося.

Питання целібату, що викликало на Львівському соборі найгострішу полеміку, було вирішено на користь віденської нунціатури, папського престолу, польських сил та галицького митрополита. Прийнятий більшістю духовенства проект постанови, що регулювала функціонування духовних семінарій¹³³, був змінений в опублікованих рішеннях собору¹³⁴. По-перше, незважаючи на опозицію священників, до тексту ухвали було додано слова свя-

того апостола Павла «не оженивийся печется о Господніх, како угодити Господеві; а оженивийся печется о мірських, како угодити жені». По-друге, керівництву духовних семінарій надавалися вказівки стосовно наполегливого заохочення майбутніх отців до безшлюбності, на відміну від прийнятого на соборі проекту постанови, де передбачалася лише порада целібату як досконалішого стану, ніж подружнє життя. Такі зміни зводили нанівець усі спроби соборного духовенства позитивно для себе вирішити проблему безшлюбності. Крім того, до ухвали собору про заборону семінаристам одружуватись перед завершенням навчання було додано пункт про заручини, згідно з яким питомцям не дозволялося ставати нареченими під час навчального процесу¹³⁵. Така зміна суперечила попереднім рішенням собору. Змінені положення соборних постанов у справі подружнього життя уніатського духовенства стали причиною протестів галицьких священиків на єпархіальних синодах. Такі протести підписало 36 отців Львівської архієпархії та 92 духовних Перемишльської єпархії. У цих документах інформувалося про незгоду кліру з опублікованою ухвалою та наводився текст прийнятої на соборі постанови¹³⁶. Пояснення митрополита С. Сембратовича, дані на вимогу священиків після львівського архієпархіального синоду, про подання на затвердження до Риму двох проектів ухвали про семінарії (прийнятий більшістю духовенства на соборі та власний, що містив неапробовані соборним кліром положення), свідчать про визначальну роль у вирішенні проблеми целібату польського елементу. Адже, незалежно від авторства схваленої у Ватикані постанови (був це С. Сембратович чи А. Чяска), намір введення безшлюбності для греко-католицького духовенства формувался під тиском польських релігійних (Мечислав Ледоховський) та політичних (К. Бадені) сил¹³⁷.

Затвержені рішення собору, що визначали статус і повноваження уніатських ієрархів, також не цілком задовольняли галицьке духовенство. Якщо учасники соборного зібрання прийняли аргументи папського делегата стосовно неможливості вирішення на соборі питань про створення патріархату та формування відповідного представництва Греко-католицької церкви у Римі, то у справі висвячення та номінації єпископів вони рішуче відстоювали свою позицію. Як наслідок, було скасовано постанову Замойського собору, що надавала можливість очолити єпархію тільки монахам-василіанам. Згідно з апробованими Конгрегацією поширення віри постановами Львівського собору, єпископську хіротонію міг отримати й представник неодруженого духовенства. Проте ця ухвала також зазнала змін у Римі, оскільки на соборі було прийнято рішення про можливість надання архієрейських свячень не лише celibсам, але й вдівцям¹³⁸. Така модифікація згаданої постанови була розкритикована синодальними священиками. Вона є ще однією ілюстрацією того, що впровадження безшлюбності серед греко-католицького духовенства було однією з основних причин проведення собору.

Характеристика найбільш обговорюваних на Львівському соборі 1891 р. проблем розкриває сутність церковно-політичної ситуації у Галичині кінця XIX ст. Польські політики та релігійні діячі за допомогою Апостольської столиці та «святоюрської» верхівки намагалися поставити Греко-католицьку церкву під свій контроль. В умовах сприйняття католицизму в цілому як визначального атрибуту польського національно-політичного впливу на національний розвиток українців та як уособлення ворожої релігійної експансії¹³⁹, галицька громадськість вбачає у проведенні собору один з інструментів реалізації польських інтересів: «... міг кожен член синода переконатись, як приспіли польські політики за допомогою митрополита Сильвестра настроїти Рим до того, щоб галицьку Русь поступово перевести в латинство і щоб з уніатської церкви в Галичині не залишилось навіть саїду»¹⁴⁰. У таких умовах позицію С. Сембратовича можна визначити як компроміс між декларуванням лояльності пропольським сферам (австрійській владі та папському престолу) та пошуком порозуміння з більшістю духовенства митрополії. Тому, з одного боку, митрополит користувався прихильністю Відня та Риму¹⁴¹, а з іншого, – втрачав авторитет серед греко-католицького духовенства та українського політичного конгломерату¹⁴².

Примітки:

1. Попередній собор Греко-католицької церкви відбувся 1720 року у Замості. Отже від часу його проведення до собору 1891 року у Львові минує аж 171 рік.
2. Аркуша О. Український національно-політичний рух у Галичині наприкінці 80-х рр. XIX ст. / О. Аркуша. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 1997. – Вип.3-4. – С.122; Матковський С., о. Три синодальні архієреї. Спомини з життя і діяльності преосвящених о. Юліана Куїловського, д-ра Юліана Пелеша і д-ра Сильвестра Сембратовича / С. Матковський. – Львів, 1932. – С.49-50.
3. Детальніше про проголошення «новоєрівської» політики та її підтримки митрополитом Сильвестром Сембратовичем див.: Чорново І. Польсько-українська угода 1890-1894 / І. Чорново. – Львів, 2000. – С.123-133.
4. Великий А.Г. З літопису християнської України. Церковно-історичні радіолекції з Ватикану: в IX т. / А.Г. Великий. – Рим, 1968. – Т.VIII: XIX ст. – 1976. – С.9-25, 245-253.
5. Мудрий С., о. Нарис історії Церкви в Україні / С. Мудрий. – Б.м., б.р. – С.434-435.
6. Антоняк І. Львівський собор Греко-Католицької Церкви 1891 року: історико-церковний та суспільно-політичний аспект / І. Антоняк. – Львів, 2004. – 95 с.
7. Герич Ю. Проблема celibату на Львівському Провінційному Синоді (1891) / Ю. Герич. // Збірник на пошану Василія Орелецького (1895-1976): науковий збірник. – Мюнхен, 1982. – Том IX. – С.111-127.
8. Чинности і рішення руского провінціального собора в Галичині отбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов, 1896. – 272 с.; Додаток до Чинностей і рішень руского провінціального собора в Галичині отбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов, 1897. – 640 с.
9. Руський Сіон. – 1884.

10. Діло. – 1882, 1891, 1897, 1898.
11. Галицкая Русь. – 1891, 1892.
12. Gazeta Narodowa. – 1891.
13. Kurjer Lwowski. – 1891.
14. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАА), ф.684 (Протоігуменат монастирів ЧСВВ), оп.1, спр.48.
15. Archiwum Państwowe w Przemyślu (далі – APP), zespół 142 (Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego w Przemyślu; далі – АВГК), syg.440, 441, 9525.
16. Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів з років 1891 і 1897 / О. Стефанович. – Львів, 1924. – 41 с.
17. Мартинок П., о. Неподілене серце священика в службі Бога і Церкви / о. П. Мартинок. – Жовква, 1929. – С.175-202.
18. Ваврикъ В.Р. Материалы, относящіяся къ исторіи львовскаго синода въ 1891 / В.Р. Ваврикъ. – Львовъ, 1931.
19. Матковский С., о. Три синодальні архієреї... – 101 с.
20. Там само. – С.6-7; Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.2.
21. Матковский С., о. Три синодальні архієреї... – С.9-10.
22. Політична ситуація у Європі кінця ХІХ ст. визначалася рішеннями Берлінського конгресу 1878 р. Відтоді посилювалося напруження між Німецькою та Російською імперіями. Загострення у відносинах цих державних утворень відбулося у 1885-1888 рр., коли кожна зі сторін прагнула поставити свого прихильника на болгарський престол (Чорновол І. Польсько-українська угода... – С.97-98).
23. До 1885 р. Галицька митрополія складалася з Львівської архієпархії та Перемишльської єпархії.
24. Великий А.Г. З літопису християнської України... – С.246-247.
25. У цих багатосторонніх переговорах папський престол був представлений головою Конгрегації поширення віри Сімеоні та секретарем Кретоні; Відень – нунцієм Ваннутелі, представником католицької церкви Австро-Угорщини в Римі Галімберті, міністром релігії та освіти П. Гаучем і міністром закордонних справ Г. Кальнокі; греко-католицький клір – митрополит Сильвестр Сембратович, єпископи Іван Ступницький (перемишльський) та Юліан Пелеш (станіславівський) (Антоняк І. Львівський собор Греко-Католицької Церкви... – С.25).
26. Тут маються на увазі спроба запровадження загального цілібату для уніатського духовенства, питання попереднього обговорення предметів соборного зібрання, протегування на собор священиків із пропольською орієнтацією тощо.
27. Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.3-4.
28. Великий А. Г. З літопису християнської України... – С.9-11.
29. Новинки // Діло. – 1891. – Ч.146, 3 (15) липня. – С.3; Новинки // Там само. – Ч.166, 26 липня (7 серпня). – С.3.
30. Новинки // Там само. – Ч.179, 10 (22) серпня. – С.3.
31. Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.3-5.
32. Там само. – С.5-8.
33. Великий А. Г. З літопису християнської України... – С.247.
34. Аркуша О. Український національно-політичний рух... – С.127-128.
35. Діло. – 1891. – Ч.180, 182.
36. Там само. – Ч.190, 191, 193, 194, 195, 197, 199, 200, 203.
37. Там само. – Ч.208, 211, 216.

38. Провінціональний церковний синод // Галицкая Русь. – 1891. – Ч.72, 4 (16) липня. – С.1.
39. Галицкая Русь. – 1891. – Ч.74, 76, 77.
40. Там само. – Ч.97-107, 110-116, 121-125, 128-133.
41. Антоняк І. Львівський собор Греко-Католицької Церкви... – С.77-80. Показовим у цьому плані може слугувати висловлювання редакторів *Gazety Narodowej* про русинів як про щось незрозуміле (*Z obozu ruskiego* // *Gazeta Narodowa*. – 1891. – № 229, 23 września. – С.1).
42. Йшлося про давність попереднього (Замойського) собору та наявність трьох ієрархів у митрополії, необхідних для проведення такого заходу.
43. АРР, АВГК, *syg.*440, s.17-22; В справі руського синоду церковного // Діло. – 1891. – Ч.182, 14 (26) серпня. – С.1-2; Програма синода // Приложеніє до Галицкої Русі. – 1891. – № 105 і 106. – С.1.
44. АРР, АВГК, *syg.*440, s.26-27.
45. Соборні судді займалися перевіркою повноважень делегатів на собор; вивченням пояснень священників, які не з'явилися; вирішенням спірних питань між духовенством; забезпеченням таємниці обговорень. Суд складався з голови (перемишльський єпископ Юліан Пелеш) та чотирьох членів (архипресвітер митрополічної капітули М. Сінгалевич, архидиякон перемишльської капітули В. Літинський, кустос станіславівської капітули І. Литвинович та схоластик митрополічної капітули А. Білецький) (АРР, АВГК, *syg.*440, s.26; Чинности і рішення... – С.20-21, 46-47).
46. Промотори упорядковували матеріали засідань; стежили за дотриманням соборних інструкцій; виконували функції церемоніалів; зберігали соборні протоколи та декрети. Було обрано трьох промоторів з-поміж крилошан усіх греко-католицьких капітул Галицької митрополії: з львівської – Л. Туркевич; з перемишльської – М. Подолінський; зі станіславівської – К. Костецький (АРР, АВГК, *syg.*440, s.26-27; Чинности і рішення ... – С.21, 46-47).
47. До основних функцій секретарів належало оголошення часу проведення соборних засідань та відчитування декретів собору. Першим секретарем був К. Строцький, іншими були: К. Монцібович, Л. Лушпинський, Т. Дмоховський, А. Долинський, І. Тихович, І. Радкевич, А. Танчаковський (АРР, АВГК, *syg.*440, s.27; Чинности і рішення ... – С.47; Галицкая Русь. – 1891. – № 131; Діло. – 1891. – Ч.206).
48. Обов'язками нотарів було упорядкування протоколів соборних зібрань; інформування про розпорядження голови засідань; оголошення про відсутніх на зібраннях. Нотарями були: О. Торонський, Є. Клоцевич, П. Крип'якевич, Т. Мишковський, В. Чернецький, В. Богонос, С. Юрик (АРР, АВГК, *syg.*440, s.27; Чинности і рішення ... – С.47; Галицкая Русь. – 1891. – № 131; Діло. – 1891. – Ч.206).
49. Функції церемоніала та його помічників зводилися до забезпечення правил поведінки на соборних засіданнях. Церемоніалом було призначено крилошанина львівської капітули М. Пакижа, його помічниками були: Т. Кордуба, Є. Гузар, І. Гробельський, В. Петрушевич, А. Здековський (АРР, АВГК, *syg.*440, s.27; Чинности і рішення ... – С.47).
50. Було обрано десятьох богословів та каноніків, з яких шість були представниками львівської архієпархії, а кожна з інших єпархій була представлена двома такими урядниками собору. Богословами і каноніками були: К. Сарницький, Й. Комарницький, Й. Черлунчакевич, Й. Левицький, І. Делькевич, І. Дольницький, А. Княгиницький, Т. Сембратович, А. Білецький, І. Литвинович (АРР, АВГК, *syg.*440, s.27; Чинности і рішення ... – С.47; Галицкая Русь. – 1891. – № 131; Діло. – 1891. – Ч.206).

51. Перший з них «Про відкриття синоду» зобов'язував учасників собору прибути до Львова 23 вересня, оскільки перше засідання повинно було відбутися вже наступного дня. Відповідно до декрету «Про зложення сповідання віри», кожен із членів зібрання повинен був скласти визнання віри, згідно із текстом, затвердженим Конгрегацією поширення віри. У розпорядженні «Про спосіб життя у синоді» від духовенства вимагалось рівне виконання християнських чеснот, складання щирих молитов та утримання від «похотей плотських». Постанова «Про непорушення прав інших» зберігала права усіх представників духовенства митрополії, які вони мали до проведення собору, незалежно від участі чи неучасті їх у зібранні. Нарешті, декрет «Про те, що не можна із синоду відступати» забороняв учасникам собору залишати зібрання без дозволу на те соборного суду та греко-католицьких ієрархів. (APP, AVGK, syg.440, s.28-30; Чинности і рішення ... – С.25-26).
52. APP, AVGK, syg.440, s.20-21.
53. Галицький митрополит Сильвестр Сембратович, перемишльський єпископ Юліан Пелеш та станіславівський єпископ Юліан Сас-Куїловський.
54. Митрополиту капітулу представляло 14 осіб, а єпархіяльні – по 3 (Чинности і рішення ... – С.57, 258-259).
55. Участь у соборі взяли: протоігумен К. Сарницький, ігумени – М. Бушак, А. Карпович, І. Островерха, П. Пилинський, М. Тиблика та І. Федорчук (Чинности і рішення ... – С.61, 260-264).
56. Й. Делькевич, Й. Черлюнчакевич. І. Бартошевський, О. Огоновський, І. Гробельський, П. Кмить (Чинности і рішення ... – С.58).
57. О. Бачинський (ректор Львівської семінарії), Т. Сембратович (ректор Віденської семінарії), І. Войтович (ректор Перемишльської семінарії) та В. Ільницький (директор академічної гімназії у Львові) (Чинности і рішення ... – С.57-58).
58. Учасниками собору були 55 деканів, 5 заступників деканів, 7 завідателів деканатів і 4 сотрудники (Чинности і рішення ... – С.57-61, 258-267).
59. APP, AVGK, syg.440, s.21. Членом зібрання був також військовий капелан К. Куницький (Чинности і рішення ... – С.59) та єдина світська особа – голова Ставропігійського інституту у Львові Ісидор Шараневич.
60. APP, AVGK, syg.440, s.22; В справі руського синоду церковного // Діло. – 1891. – Ч.182, 14 (26) серпня – С.1; Приложенія до Галицкой Русі. – 1891. – № 105 і 106. – С.1.
61. APP, AVGK, syg.440, s.35-36
62. Склад обрядової комісії: голова – перемишльський єпископ Юліан Пелеш; заступники голови – архidiaкон перемишльської капітули Володимир Літинський та кустос митрополічної капітули Антоній Петрушевич; інші члени – А. Туркевич, І. Стеткевич, Д. Гузар, І. Губчак, В. Фортуна, І. Слюзар, Є. Мерунович, В. Дорожнинський, К. Куницький, І. Кобилянський, О. Лепкий, Т. Лісевич, Г. Тимяк, Т. Шанковський, П. Мишковський, М. Гулаа, О. Чехович, Д. Добрянський, С. Химяк, Ю. Желеховський; богослови та каноністи – К. Сарницький, Й. Комарницький, Й. Мельницький та І. Грабельський; нотарі – Є. Клосевич і П. Крип'якевич; секретарі – К. Монцібович, А. Лушпинський і Т. Дмоховський (Відкриття синоду // Галицкая Русь. – 1891. – №131, 13 (25) вересня. – С.2; Новинки // Діло. – 1891. – Ч.206, 12 (24) вересня. – С.3).
63. Склад дисциплінарної комісії: голова – станіславівський єпископ Юліан Куїловський; заступники голови – схоластик митрополічної капітули Андрій Білецький та крилошанин станіславівської капітули Мирон Подолинський; інші члени – Т. Павликов, М. Кульматичський,

- Й. Заячківський, М. Кобринський, І. Юркевич, П. Ступницький, Й. Кернякевич, Ю. Левицький, І. Копистенський, Т. Шумило, І. Яблоновський, Т. Мельник, М. Малиняк, А. Кобринський, І. Михалевич, Г. Олесницький, І. Грабович; богослови та каноністи – І. Бартошевський, Й. Черлуночакевич та Й. Тихович (Відкриття синоду // Галицька Русь. – 1891. – № 131, 13 (25) вересня. – С.2; Новинки // Діло. – 1891. – Ч.206, 12 (24) вересня. – С.3).
64. Склад наукової комісії: голова – архипресвітер митрополічної капітули Михайло Сінгалевич; заступники голови – кустос станіславівської капітули Іван Литвинович та крилошанин перемишльської капітули Іван Войтович; інші члени – М. Карчевський, Й. Комарницький, Е. Билинський, О. Стефанович, В. Копитчак, О. Чемеринський, І. Зауцький, А. Давидович, А. Пашковський, І. Сохацький, Г. Словицький, Й. Макогонський, К. Селецький, С. Копистянський, Н. Роздільський, П. Паславський, В. Чемарник, Р. Мох, М. Гошовський, І. Патрицький; богослови та каноністи – І. Дольницький, Й. Делькевич та О. Княгиницький; нотарі – О. Торонський та І. Михалевич; секретарі – І. Педкевич та О. Танчаковський (Відкриття синоду // Галицька Русь. – 1891. – № 131, 13 (25) вересня. – С.2; Новинки // Діло. – 1891. – Ч.206, 12 (24) вересня. – С.3).
65. APP, AVGK, syg.440, s.1-2; syg.9525, s.1-3
66. Такий пастирський лист був виданий 26 серпня 1891 р. перемишльським єпископом Юліаном Пелешем (APP, AVGK, syg.440, s.14-16)
67. Чинності і рішення ... – С.57-61, 258-264; Русько-католицький синод у Львові // Діло. – 1891. – Ч.216, 25 вересня (7 жовтня). – С.1.
68. Характеристику історичного аспекту проблеми целібату див.: Герич Ю. Проблема целібату... – С.111-115.
69. Із синода // Галицька русь. – 1891. – № 133, 17 (29) вересня. – С.1.
70. До безшлюбного життя автори часопису закликали не лише священиків, але й усіх парафіян, вважаючи це «великою офірою для Господа Бога» (Целібат. // Руський Сіон. – 1884. – Ч. 8, 16 (28) квітня. – С.248-251; Целібат // Там само. – Ч.9, 1 (13) травня. – С.278-282).
71. Свідченням цього є таємне листування галицького намісника Бадені, австрійських міністрів Каальнокі та Гауча та послів при Ватикані Ревертери і Брандіса (Герич Ю. Проблема целібату... – С.116-120)
72. Наприклад, учасникам собору пропонувалися наступні питання: «Чи синод визнає за корисну річ, щоб руські єпископи впливали на підвладне їм духовенство, щоб якнайбільша кількість духовних висвячувалась в целібаті?» (Synod ruski // Kurjer Lwowski. – 1891. – № 269, 28 wrześnie. – S.1); «Чи не потрібно обирати на посади, що вимагають вільного умислу і постійної уваги, безденних?» (Synod grecko-katolicki // Gazeta Narodowa. – 1891. – № 233, 28 wrześnie. – S.1).
73. У проєкті рішень наводилися слова апостола Павла: «Нежонатий старається про Господніх, як угодити Господеві, а жонатий старається про світських, як угодити дружині». (Записник о. Мирона Подолинського // Мартинюк П., о. Неподілене серце священика в службі Бога і Церкви / о. П. Мартинюк. – Жовква, 1929. – С.177; Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.10).
74. У тексті постанови читаємо: «... намагати належить настоятелям семінарії, щоби їх (семінаристів – Д. К.) у даному випадку поучали подержаність життя або безженство (целібат) в вищій ціні мати... Ті ж питомі, котрі хочуть прийняти стан супружний, хай не відважуються того скоріше зробити, як після відповідно закінчених всіх науках богословських і відпущених уже із семінарії, що також повинно розумітися і про самі заручини...» (Записник о. Мирона Подолинського... – С.177).

75. Священики говорили, що сімейні відносини сприяють взаєморозумінню між парохами і парафіянами, що священницькі родини являються головним джерелом поповнення національної духовної і світської інтелігенції тощо (Колб Н. Основні статті витрат та організація побуту греко-католицького парафіяльного духовенства Галичини наприкінці XIX століття / Н. Колб // Історія релігій в Україні. – Львів, 2014. – С.239, 247).
76. Колб Н. Основні статті витрат та організація побуту... – С.239-240.
77. Записник о. Мирона Подолинського... – С.178-180; Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.11.
78. Записник о. Мирона Подолинського... – С.180.
79. Там само. – С.181-182; Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.11-13; Герич Ю. Проблема целібату... – С.121.
80. Записник о. Мирона Подолинського... – С.182-183.
81. Там само. – С.183.
82. Там само. – С.184-185.
83. Повний текст проекту постанови Ю. Пелеша див.: Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.13-14; Герич Ю. Проблема целібату... – С.121-122.
84. Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.14-16; Герич Ю. Проблема целібату... – С.123.
85. Про стійкість позиції духовенства свідчить висловлювання одного з учасників депутації до митрополита: «Якщо би й ангел зійшов з неба і до вас говорив, то не змогли би ви нас переконати». Більше того, священники дали зрозуміти Сильвестру Сембратовичу, що вважають його позицію та дії зобов'язанням, даним полякам (Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.16-17).
86. Серед основних причин відсутності перемишльського єпископа на цьому засіданні найпоширенішими були такі: поганий стан здоров'я та від'їзд до Львова. Однак близько 14 години Ю. Пелеш приїхав.
87. Повний текст цієї промови Сильвестра Сембратовича див.: Записник о. Мирона Подолинського... – С.187-188.
88. Так, о. І. Негребецький наголошував на порушенні митрополитом папського декрету про свободу слова на соборі. У свою чергу, о. Й. Крушинський звинувачував Сильвестра Сембратовича у поступках Риму задля отримання нових титулів. Докладніше про це див.: Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.17-18.
89. Записник о. Мирона Подолинського... – С.189.
90. Повний текст цього проекту постанови див.: Записник о. Мирона Подолинського... – С.189-190.
91. Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С. 18; Герич Ю. Проблема целібату... – С.124.
92. Записник о. Мирона Подолинського... – С.191-192.
93. Там само. – С.192-193.
94. Цікаво, що Сильвестр Сембратович та А. Чяска протестували проти надання слова світській особі, однак решта учасників собору не підтримала цього протесту (Там само. – С.193-195).
95. Там само. – С.195.
96. Професор о. Й. Черлуначакевич спочатку виступав проти права на одруження греко-католицьких священників, називаючи при цьому їхніх дружин та дітей незаконними (Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.18-19).
97. Зокрема, отці Іван Кобилянський та Костецький (Записник о. Мирона Подолинського... – С.195-196).

98. Записник о. Мирона Подолинського... – С.197-199; Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.20.
99. Булла папи римського Лева XIII «Singulare praesidium» від 12 травня 1882 р. затвердила проведення реформи ЧСВВ представниками Товариства Ісуса (ЦДІАЛ, ф.684, оп.1, спр.48; Jackowski H. Bazylianie i reforma dobromilska // Przegląd Powszechny. – Dodatek do № 6-7. – 1884. – S.XXIII-XXIV).
100. Свою позицію Й. Сембратович висловив після проведення канонічної візитації василіанських монастирів Галичини у листі від 2 січня 1882 р. до префекта Конгрегації пропаганди віри у Римі кардинала Джованні Сімеоні (Zięmba A. Sembratowicz Józef // Polski Słownik Biograficzny (далі – PSB). – Т.XXXVI/2, Zeszyt 149. – Warszawa-Kraków, 1995. – S.210; Каровець М., о. Велика реформа Чина св. Василя В. 1882 р. / М. Каровець : у 4 ч. – Жовква-Львів, 1933-1938. – Ч.1. – С.98; Матковський С., о. Три синодальні архіереї... – С.63).
101. Каровець М., о. Велика реформа... – Ч.1. – С.48-50; Упадок чина св. Василя // Діло. – 1882. – Ч.3., 1 (13) травня. – С.2.
102. У нараді брали участь греко-католицький митрополит Йосиф Сембратович, греко-католицький перемиський єпископ Іван Ступницький, римо-католицький львівський єпископ-суфраган Северин Моравський, протоігумен ЧСВВ о. Климентій Сарницький та галицький намісник Альфред Потоцький (Каровець М., о. Велика реформа... – Ч.2. – С.40-41).
103. Zięmba A. Sembratowicz Józef... – S.211.
104. Записки д-ра Исидора Шараневича о синоде, отбывшемся 1891 г. // Ваврикъ В.Р. Материалы, относящіяся къ истории львовскаго синода въ 1891 / В.Р. Ваврикъ. – Львовъ, 1931. – С.26-27, 31.
105. Чинности і рішення ... – С.237-238.
106. Федорів Ю., о. Організаційна структура Української Церкви / о. Ю. Федорів. – Торонто, 1990. – С.27-42; 64-73.
107. Записки д-ра Исидора Шараневича... – С.12-13.
108. Це було пов'язано із незадоволенням польських політиків втратою авторитету Сильвестра Сембратовича серед греко-католицького духовенства та бажанням поляків замінити митрополита особою зі спольщеного роду, а також надати їй вищий статус. У польському середовищі розглядалися кандидатури Адама Сапіги молодшого та Романа-Андрія Шептицького, і якщо перший відмовлявся, то другий охоче приймав пропозицію. До нового Греко-католицького патріархату також мали би належати угорські вірні. Однак спротив угорського кардинала змусив Ватикан відмовитись від цієї ідеї (Чорново І. Польсько-українська угода... – С.154; Zięmba A. Sembratowicz Sylwester // PSB. – Т.XXXVI/2, Zeszyt 149. – Warszawa-Kraków, 1995. – S.214).
109. Записки д-ра Исидора Шараневича... – С.24.
110. Додаток до Чинностей і рішень... – С.236.
111. Чинності і рішення... – С.194.
112. Записки д-ра Исидора Шараневича... – С.24.
113. Ігнатій Лойола (1491-1556) – засновник католицького ордену єзуїтів (Товариства Ісуса). Канонізований папою римським Григорієм XV (1621-1623) у 1622 р.
114. Педро Арбус (1441/1442-1485) був іспанським інквізитором, якого у 1867 р. папа римський Пій IX (1846-1878) вніс до списку святих.
115. Томас Торквемада (1420-1498) – іспанський інквізитор, який також був канонізований Пієм IX.

116. Из синода // Галицкая Русь. – 1891. – № 133, 17 (29) сентября. – С.1; Synod ruski // Kurjer Lwowski. – 1891. – № 269, 28 września. – С.1.
117. Русько-католицький синод у Львові // Діло. – 1891. – Ч.208, 16 (28) вересня. – С.1.
118. Антоняк І. Львівський собор Греко-Католицької Церкви... – С.40-41.
119. Заява о. І Мардаровича до Суду синодального // Ваврик В.Р. Матеріали, що стосуються до історії львівського синода в 1891 // В.Р. Ваврик. – Львів, 1931. – С.50-51.
120. Русько-католицький синод у Львові // Діло. – 1891. – Ч.213, 21 вересня (3 жовтня). – С.1; Из синода // Галицкая Русь. – 1891. – № 140, 25 сентября (7 октября). – С.2.
121. Наприклад, у 1882 р. з греко-католицького до православного обряду разом з парафією с. Гнилички перейшов місцевий парох о. Іван Наумович (Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848-1914 / К. Левицький. – Львів, 1926. – С.195).
122. Так, 1892 р. греко-католицька парафія с. Тучапи перейшла до латинського обряду (Галицька Русь. – 1892. – №. 158, 167, 171, 185, 196, 206).
123. Записки д-ра Исидора Шараневича... – С.23.
124. Чинности і рішення руского провінціального собора в Галичині відбувшогося в Львові в р. 1891. – Львов, 1896. – 272 с.
125. Діло. – 1897. – Ч.31, 101, 155, 205.
126. Новинки // Там само. – Ч.209, 16 (28) вересня. – С.3. Станіславівський єпархіальний синод був проведений за головування єпископа Юліана Куїловського. На відміну від двох інших зібрань, синодальне духовенство цієї дієцезії без застережень прийняла затверджені у Римі постанови Львівського собору. Очевидно, на це вплинуло запрошення місцевим ординаріатом на синод «угодних» священників, які не брали участі у соборі 1891 р. і не були ознайомлені з прийнятими на ньому більшістю духовенства рішеннями (Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.20-21).
127. Проведення львівського єпархіального синоду двічі переносилося (на 12-14 жовтня і на 7-9 грудня 1897 р.), у зв'язку із хворобою митрополита Сильвестра Сембратовича (Діло. – 1897. – Ч.155, 205, 244, 251).
128. АРР, АВГК, *syg.441, s.1-6*; Синод дієцезіальний в Перемишлі // Діло. – 1898. – Ч.241, 29 жовтня (10 листопада). – С.1-2. На перемишльському синоді головував єпископ Константин Чехович, який очолив єпархію після смерті Юліана Пелеша. Серед причин звикання із проведенням синодального зібрання виділяють зміну на єпископській катедрі та бажання уникнути протесту місцевого духовенства проти змінених постанов (Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.21).
129. АРР, АВГК, *syg.441, s.52-56*
130. Синод дієцезіальний в Перемишлі // Діло. – 1898. – Ч.241, 29 жовтня (10 листопада). – С.1.
131. Новинки // Там само. – 1897. – Ч.270, 28 листопада (10 грудня). – С.3.
132. Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.20-21.
133. Повний текст цього проекту мав такий вигляд: «Настоящий Синод провінціального исповідує твердо ученіе святой соборной католической церкви, що стан безженний совершеннѣйшій естъ від стану супружого по словам св. Апостола Павла: «Оженивийся добре творить, не женивийся лучше творить». Но понеже дальше Спаситель у св. Матеея говоритъ, що «могий вмѣстити да вмѣститъ», потому стан безженний

яко совершенніший єсть тільки совітом євангельським і не може нікому намітуватися з гори, а задля того Церков свята супружество священників восточної Церкви всегда за законне і дозволене считала і считає, для рускої католическої же тоє призволені і на дальше полишає, що укончивші богословські науки перед рукоположенем мають свободу по даной благодаті Божої або женитися або остатися безженними, – потому настояний Синод постановляє, щоби тоє призволені і совершенна свобода на дальше для руско католическої Церкви лишали і нікому в тім вигляді з сторони настоятельства семінарій не давалося наставанем жадне насиліє. Свобідно їм лише єсть із взгляда на оправданий пожиток і потребу руско католическої Церкви тих, котрі заявили своє намірене остатися безженними, в тім їх святім наміреню утверждати благим і розсудним совітом, звертаючи однако їх вніманіє на слова Апостола, котрий говорить: «лучше єсть женитися, як разжизатися» (Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.13-14).

134. Текст цієї ухвали наступний: «Синод сей вправді кріпко визнає, що стан безженний єсть совершенніший от стану супружеского, після слів Апостола: «не оженивийся печется о Господніх како угодити Господеві; а оженивийся печется о мірських, како угодити жені, разділіся». Понеже однакож Церков католицка з важних причин дозволяла і дозволяє, щоби клірики нашого обрядя перед рукоположенем, або поставлені в низших чинах, мали свободу після благодати даної їм Богом, або в безженстві завсіди перебувати, що було би найлучше, або женитися з дівцею, Синод, признаючи сю свободу і полишаючи ю ненарушною, всетаки зі вигляду на пожиток і потребу нашої Церкви, упоминає настоятелів Семінарій, щоби питомців добре рукоположені до прийняття безженства, благосклонною і розумною радою в тім постановленю удержували і утверджували». (Чинности і рішення... – С.216-217; Герич Ю. Проблема целібату... – С.125; Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.21-22).
135. Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.24-25.
136. Там само. – С.22-24; Антоняк І. Львівський собор Греко-Католицької Церкви... – С.68.
137. Герич Ю. Проблема целібату... – С.126-127.
138. Стефанович О., о. та ін. Висвітлення до історії Львівських Синодів... – С.25-27.
139. Див.: Куций І. Образ католицизму в українській історичній думці Східної Галичини XIX ст. / І. Куций // Історія релігій в Україні. – Львів, 2014. – С.209-216.
140. Із синода // Галицкая Русь. – 1891. – №140, 25 вересня (7жовтня). – С.2.
141. Так, у 1894 р. Сильвестр Сембратович був удостоєний австрійським орденем Залізної корони першого класу, отримав титули предстоителя папського трону та римського графа; у 1895 р. йому було вручено кардинальського капелюха (Назарко І. о. Київські і галицькі митрополити : біографічні нариси (1590-1960) / о. І. Назарко. – Торонто, 1962. – С.211; Zięmba A. Sembratowicz Sylwester... – S.215).
142. Показовим моментом був інцидент, що стався 3 жовтня 1891 р. під час звернення митрополита до галицького намісника з привітаннями для царя з нагоди іменин останнього. Взявши Сильвестра Сембратовича за волосся, Казимир Бадені сказав: «Митрополит тримається ще дуже добре, якщо є волосся на голові! Я боявся, що його вже вискубали.» (Чорновол І. Польсько-українська угода... – С.124; Хроніка. / Галицкая Русь. – 1891. – №140, 25 вересня (7жовтня). – С.3).

Dmytro Korbyak

CHURCH CONFERENCE IN LVIV 1891: DISCUSSION QUESTIONS AND THEIR SOLUTIONS

The author of the article views the preparing, course and the results of the church conference in Lviv in 1891. The main questions of discussion and analysis of their solutions are determined. Particular emphasis is placed on the importance of Polish trend in key stages of the conference and approval of its decisions. A role of church leaders and their interaction with the clergy of metropolis in this event are characterized.

Key words: *Greek-Catholic Church, Church conference, Sylvestr Sembratovych, celibacy, diocesan synod.*

Дмитрий Корбяк

ЛЬВОВСКИЙ СОБОР 1891 г.: ДИСКУССИОННЫЕ ВОПРОСЫ И ИХ РАЗРЕШЕНИЯ

В статье рассмотрена подготовка, ход и результаты Львовского собора 1891 года. Определены основные дискуссионные вопросы и осуществлен анализ их решения. Особый акцент сделан на значении польских сил в основных этапах проведения собора и утверждении соборных решений. Охарактеризованы место церковных иерархов в этом событии и их взаимодействие с духовенством митрополии.

Ключевые слова: *Греко-католическая церковь, собор, Сильвестр Сембратович, целибат, епархиальный синод.*

Отримано: 20.11.2014.

УДК 94 (437.3)«18/19»:929Шмераль

Юрій Поп, Олександр Кравчук, Наталія Мельник
(Вінниця)

ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ БОГУМІРА ШМЕРАЛЯ НА ЧЕСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ (КІНЕЦЬ ХІХ — ПЕРША ЧВЕРТЬ ХХ ст.)

У статті досліджується еволюція поглядів Б. Шмералья на чеське національне питання в імперії Габсбургів з кінця ХІХ ст. і до утворення Чехословацької республіки в 1918 р., а також показана його політична діяльність у міжвоєнний період.

Ключові слова: *Австро-Угорщина, Б. Шмераль, соціал-демократична партія, чеські землі, народ, нація, національне питання.*

Особа Б. Шмералья (1880-1941 рр.) – вченого, активного діяча чеського робітничого руху в Австрії, одного з лідерів Чехослов'янської соціал-демократичної робітничої партії, теоретика з питань класової боротьби та національних проблем в Австрії, довгий час не привертала увагу чеських істориків. Причина цього полягала у тому, що керівництво Комінтерну, де працював Б. Шмераль у 20-30-х рр. ХХ ст., звинуватило його у нерозумінні ленінської теорії імперіалізму як останньої стадії капіталізму. Лише у 70-80-х роках ХХ ст. чеські історики розпочали поглиб-